

РЕЗЮМЕТА НА ТРУДОВЕТЕ НА

Д-Р АНЕТА ЕМИЛОВА ПЕТРОВА

МОНОГРАФИИ

1. *Funerary relief from the West Pontic area (6th – 1st centuries BC)*. Приета за публикация в поредицата *Colloquia Antiqua*, Peeters Publishers, Leuven, Belgium.

В монографията, която представлява разширен вариант на дисертацията ми за получаване на научна и образователна степен „доктор” са разгледани надгробните паметници от района на Западното Черноморие. От средата на 7 в.пр.Хр. нататък тук са създадени няколко гръцки колонии (Хистрия, Аполония, Одесос, Месамбрия, Калатис, Томи, Дионисополис), в чиито некрополи са открити и повечето от надгробните паметници, които са обект на изследването. От хронологична гледна точка книгата обхваща периода между 6 в.пр.Хр., когато са засвидетелствани първите надгробни паметници от района, и 1 в.пр.Хр., когато римляните завладяват Западнопонтийската област. Въпреки че в повечето случаи надгробните паметници които са обект на изследването са открити извън оригиналния си контекст, те позволяват да се установи наличието на обичай да бъдат поставяни и да се направят някои наблюдения върху начина на оформянето им и представянето на починалите. Чрез анализ на формите на надгробните паметници и иконографията на изображенията са определени основните гръцки, малоазийски и понтийски центрове, които оказват влияние върху погребалното изкуство от разглеждания регион. В същото време са очертани и някои локални специфики в иконографията на релефите и значението на някои елементи на композицията. Специфики се наблюдават както в региона, така и в някои от отделните центрове. Забелязват се някои специфики и в изображенията от двете страни на Хемус, както и между тези от йонийските и дорийските центрове. Ясно се

очертават някои прилики в използването на редки иконографски схеми в двата дорийски полиса Месамбрия и Калатис, които са резултат от общи вярвания. Направен е опит са се очертае начинът на представяне на различните полове и социални групи (вкл. хронологически, когато е възможно). Анализът на производството и използването на надгробни паметници във всеки от западнопонтийските центрове позволява да се направят някои предположения за социалната история в тях. В книгата е обърнато внимание на производството на надгробни паметници и релефи, както и на спецификите на градските работилници. Наред с предполагаемия внос на полу-готови мраморни стели в Месамбрия е засвидетелствана и липса на прекъсване в производството на надгробни релефи между Класическата и Елинистическата епохи.

Монографията се състои от 460 стандартни страници текст, 27 табла и 8 фигури.

Студии

2. *„Елинистическият надгробен релеф от района на Западния Понт”* – В: Ботева-Боянова, Д. (ред.) Изображение и култ. Аспекти на формирането на тракийския образен език. Велико Търново, 2006, 19-70.

В студията е разгледана иконографията на елинистическите надгробни релефи от района на Западното Черноморие. Представени са 13 основни иконографски схеми с различен брой варианти. Анализът на конкретните паметници е придружен с проследяване развитието и използването на всяка схема и вариант от възникването му, до времето, в което е използван върху западнопонтийските паметници. Установено е, че най-често срещаната иконографска схема е „Погребално угощение”, следвана от „Прав мъж или младеж”, „Седнала жена с прислужница”, „Седнал мъж с прислужник”. Използвана е и темата *dexiosis*. Няколко иконографски групи показват редки и интересни мотиви – „Седнал мъж с

кантарос”, „Три седнали и една права фигури, които се ръкуват”, „Двама прави мъже за ръка”, „Починалият с Хермес Психопомпос”. Изображенията на „Конник” се срещат рядко и са късни като дата. Въпреки влиянието на някои източногръцки центрове, то рядко е в изчистен вариант. По-често се среща смесване на характеристики типични за няколко района (стил, композиция, форма). Преобладаващата част от паметниците са на един починал. Не винаги иконографската схема *dexiosis*, която показва връзката между отделните членове на семейството, е използвана върху семейни стели. Жените са представени предимно седнали, като знак за това, че са омъжени. Прави са представени само девойки и момичета. Социалната позиция на жените е представена чрез тяхната поза и облекло, както и чрез предметите, които подчертават нейните материални възможности, трудолюбие и красота. Начините за представяне на мъжете са по-разнообразни (седнал, прав, възлегнал, на кон). Като изключим двата сюжета, които са заети от посветителния релеф („Погребално угощение” и „Конник”), мъжът най-често е изобразен като гражданин, чието облекло и атрибути показват неговата образованост. Младежите и момчетата, подобно на момчетата, са представени прави. Възрастта им личи по атрибутите, облеклото и композицията, но в някои случаи само надписът е индикатор за нея. Когато участват в сцена с възрастни, облеклото е типично мъжко, а възрастта им е подсказана и чрез редуцираните размери на фигурата. Прислужниците, които придружават починалите върху повечето паметници подчертават техните добродетели.

Студията се състои от 89 стандартни страници текст и 20 фигури.

3. *„Погребално законодателство в Аполония? Опит за реконструкция на базата на надгробните паметници от VI – II в. пр. Хр.”* – In: Stephanos Archaeologicos in Honorem Professoris Stephcae Angelova, Studia Archaeologica Univesitatis Serdicensis, Suppl. 5, Sofia, 2010, 261-276.

В студията са разгледани надгробните паметници използвани в Аполония в периода 6 – 2 в.пр.Хр. с цел да се отговори на въпроса „Защо аполонийците променят предпочитанията си към вида надгробни паметници в течение на времето?“. Украсените с релеф стели се появяват най-късно към края на 6 – началото на 5 в.пр.Хр., но през 5 и 4 в.пр.Хр. те са заменени от значително по-скромни плочи, изработени от варовик и мрамор, които рядко са украсени с рисувани декоративни мотиви (главно в 4 в.пр.Хр.). Едва през 2 в.пр.Хр отново се появяват малко на брой стели с релефни сцени. Вероятно към втората половина на 5 в.пр.Хр. аполонойците променят идеята си за това как да изглеждат надгробните им паметници. Дискутирани са различни причини, като е даден приоритет на смяната на политическата система (отразена и в други аспекти на погребалната сфера, например гробните дарове) и възможността за налагане на законодателни мерки за потискане влиянието на старите аристократични семейства. Необичайната дълготрайност на забраната може да се тълкува като превръщането и в обичай. Очевидно липсата на човешки изображения върху надгробните паметници е прекъсната в началото на 2 в.пр.Хр. Интересното е, че те представляват изображения на мъже, които макар и представени в различни иконографски схеми, винаги са с оръжия, което предполага военните заслуги на починалия. Върху повечето от тези паметници е изобразен олтар с венец, придружени от формулата } д\мпт. Заедно тези символи могат да се разчетат като „паднал в битка аполониец, почетен от демоса“. Явно заради затрудненията на Аполония в края на 3 – началото на 2 в.пр.Хр. е прекъснат вековен обичай и една от почестите, с които са удостоени загиналите за родината си е поставянето на отличителен надгробен паметник, който показва заслугите и причината за смъртта им.

Студията се състои от 33 стандартни страници текст.

СТАТИИ

4. „Фрагмент от атически надгробен релеф от Месамбрия (Археологически музей – Несебър, Инв. № 2123.” – Епохи XII/3-4, 2004 (Юбилейна книжка в чест на проф.д-р Златозара Гочева, втора част), 29-34.

Статията е посветена на фрагмент от класически надгробен паметник, изработен във висок релеф, с очевидно високо качество, който е публикуван като релеф, изобразяващ богинята Тюхе. Анализът на облеклото показва, че това е невъзможно, тъй като Тюхе се изобразява винаги в матронално облекло, докато тънкото късо наметало и пеплосът, пристегнат на гърдите с кръстосана превръзка предполага изображение на девица. Най-вероятно образът е на девойка. На базата на паралелите паметникът е причислен към група изображения, характерни за класическата атическа скулптура (най-вече надгробни, но и няколко посветителни релефа) от 4 в.пр.Хр., които според някои изследователи представят канефорос. Може да се предположи, че релефът е атическо производство. Обоснована е дата във втората половина на 4 в.пр.Хр. и дори след 340 г.пр.Хр.

Статията се състои от 7 стандартни страници текст и 1 образец.

6. „*Shield, altar and wreath. Gravestones of fallen citizens from Apollonia Pontica.*” – In: Stephanos Archaeologicos. In honorem Professoris Ludmili Getov. *Studia Archaeologica Univesitatis Serdicensis*, Suppl. 4, Sofia, 2005, 591-598.

Обект на статията са елинистическите надгробни релефи от Аполония, които макар и малко на брой принадлежат към обособена група паметници посветени на мъже, които се датират в началото на 2 в.пр.Хр. Характерни за тях са формулата } д\м\пт, така и изображението на един или повече кръгли олтара с венец, което помага изображението да се интерпретира като „увенчаване по време на погребението”. Олтарът, който

насочва към религиозната сфера наемква за популярното през Елинистическата епоха хероизиране на покойниците. Някои от фигуралните сцени („Погребално угощение”, „Конник”) също са ориентирани в тази посока. Общ елемент при всички композиции е представянето на оръжия (различни като брой и вид), а кръглият щит е повтарящ се символ, изнесен в страни от композицията. Те вероятно символизират смелостта на починалия, което е потвърдено и от епиграмата върху единия от паметниците. Анализът на данните показва, че релефите са били поставени на гробовете на загинали в битка аполонийци, които са увенчани от демоса в знак на почит, вероятно при погребението. Може да се предположи, че това е една от почестите, с които удостоени загиналите за родината си аполонийци, тъй като останалите надгробни паметници са лишени от подобна символика, а най-често от каквато и да е украса.

Статията се състои от 18 стандартни страници текст и 7 фигури.

7. „*Anthemion stelae from the West Pontic area.*” – Eirene XLII (Proceedings of the Third International Congress on Black Sea Antiquities, Prague, 11 – 18 September, 2005), 2006, 152-158.

В статията са разгледани няколко стели с антемион, открити в района на Западното Черноморие, които могат да бъдат поставени в Архаичната и Класическата епохи. Тъй като паметниците са твърде различни, всеки от тях е анализиран отделно. Направени са реконструкции (вкл. графични) на украсата и е прецизиран типът на всеки от антемионите. Установено е, че архаичните са характерни за Аполония и Хистрия, докато Класическите са открити в Месамбрия, Одесос и Калатис. Най-ранният паметник е от Аполония и се датира в последната четвърт на 6 в.пр.Хр. Въпреки малкото количество известни архаични паметници, вероятно стелата с антемион е била най-популярна в този период. Докато стелата от Аполония е местно производство, представящо смесен вариант

на два късно архаични/ранно класически типа, антемионите от Хистрия вероятно са изработени от пътуващи майстори, работещи под силното влияние на някои малоазийски и перинтски ателиета, което не е изненадващо имайки предвид произхода на апойкията и пътят към нея, който минава през Перинт. Класическите паметници представят различни варианти на атическите антемиони, включително и значително по-рядко срещания и ранния йонийски вариант. Те се откриват както в йонийски (Одесос), така и в дорийските центрове (Месамбрия и Калатис). Очевидно са се ползвали с известна популярност в района и то през целия период на производството им, който започва към края на 5 докъм началото на 3 в. пр.Хр. Някои от тях са произвеждани на място, но вероятно има и вносни паметници.

Статията се състои от 10 стандартни страници текст и 7 фигури.

8. „*Some observations on the production of the gravestones in Mesambria during Hellenistic period.*” – In: Jubileus VI. Сборник в чест на К. и Х. Шкорпил. София, 2007, 124-130.

Статията е посветена на данните за производство на надгробни паметници от елинистическа Месамбрия. Макар и косвени, те позволяват да се направят важни реконструкции на процеса на изработка, използваната суровина и търговските контакти. Използваният мрамор изисква коментар върху възможния източник на материал, който по обективни причини не е в района на Месамбрия (няма находища на мрамор) и дори може да се предположи, че е извън Тракия, където е регистрирано използване на мрамор едва през Римската епоха. Важна информация в това отношение дава формата на надгробните паметници. Двата основни типа стела с фронтон – с кима и с обикновено скосяване в основата на фронтоната, показват силна стандартизация по отношение на форма, размери и начин на изработка на паметниците. Това показва, че са

изработвани в поне две ателиета, всяко с ясно установени стандарти. Двете ателиета работят заедно за известно време през 2 в.пр.Хр., макар едното да започва да разпространява продукцията си малко по-рано в 3 в.пр.Хр. Особено ясно забележими разлики вътре в самите групи има на едно вторично ниво на изработка и те се изразяват не само в качеството на работа, но и в концепцията на украсата (когато я има). Най-ярко изразени са те при втората група стели, където варират оформянето на фронтоната (с тимпан или не), мястото на релефното поле, както и характерът на самите композиции. Това предполага, че довършителните работи по декорацията са извършвани в ателие, което е различно от това, в което са оформени стелите. Фактът, че и двата типа стели намират доста точни паралели (като форма и размери) не само в Западнопонттийския регион, но и в Мала Азия предполага, че са изработвани навън и са внасяни в полу-готов вид в Месамбрия. Точното място, откъдето са внасяни е трудно да се установи без физикохимични изследвания, но може да се предположи, че това са ателиета, разположени при големите мраморни кариери в Древна Елада. Интересна е липсата на интерес към местните суровини и предпочитанието към по-скъпия мрамор, което е характерно за целия западнопонттийски регион. Вероятно важна роля за този избор играе не само силното влияние на източногръцкия надгробен релеф, но и добре развитият пазар на суровина. Очевидно контактите с другите части на Древна Елада са приоритет за гражданите на западнопонттийските полиси през цялото им съществуване.

Статията се състои от 11 стандартни страници текст и 6 фигури.

9. „*Storage amphorae from tumulus 8 on Kolokita promontory, Apollonia Pontica.*” –: in: Tzochev, Ch., Stoyanov, T., Bozkova, A. (eds.) PATABS II. Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Acts of the International

Round Table held in Kiten, Nessebar and Stedetz, September 26-30,2007, Sofia, 2011, 102-109.

В статията са публикуван амфорният материал, открит при проучването на надгробна могила 8 от некропола на н. Колокита, Созопол. Анализът показва явно доминиране на съдовете от Хераклея Понтийска (85%), които принадлежат към тип I (Зеест/Брашински/Монахов), който се датира в края на 5 – първата четвърт на 4 в.пр.Хр. По-рядко срещани са представителите на тип I-A (Брашински/Монахов) и някои преходни с тип II (Зеест/Брашински?Монахов). Рядко се срещат устия с триъгълно сечение, които се доближават до тип III (Брашински/Монахов). Три от амфорните печати върху цялостно запазените съдове се свързват с групата на ранните фабриканти и се датират в края на 5 – първото десетилетие на 4 в.пр.Хр. (Ἀγάθων, Ἀρχέλας, Εὐαρχος). Други два печата съдържат освен фабрикантското и магистратско име (Σώσιος, Μένιπλος), което и в двата случая е на магистрат от началото на Магистратска група II, която се датира в края на 390те – средата на 370те г.пр.Хр. Интересно в първия случай е името на фабриканта Ὀνασος, който обикновено се свързва с Магистратска група I (390те г.пр.Хр.), но явно е продължил работата си и по-късно. Освен хераклейските са открити и материали от амфори с качулковидно краче от Хиос (13 %), които могат да се датират в първите 30 години на 4 в.пр.Хр. Амфорите, които могат да се свържат с други производствени центрове са минимално количество (2 %). Открити са няколко фрагменти от коринтска амфора тип A' (Koehler), която може да се отнесе към втората половина на 5 – 4 в.пр.Хр. От първата половина на 4 в.пр.Хр. е и едно краче, което може да се определи като от амфора тип „Муригьол”. Фрагментираното краче от лесбоска амфора с т.нар. „чашковидно” краче, изработено от червена, а не от характерната сива глина, може да бъде датирано доста рано в края на 6 – началото на 5

в.пр.Хр. Популярността на хераклеЙското вино в Понтийския регион е добре известна, но очевидно предположеният в някои досегашни изследвания нисък интензитет на вноса в Аполония до средата на 4 в.пр.Хр. трябва да бъде преразгледан. С изключение на коринтската амфора, която е рядкост за региона, другите са обичайни, включително и за самата Аполония. Характеристиките на амфорния материал позволява комплексът да се датира в първата четвърт на 4 в.пр.Хр., а по-ранните материали са по-скоро случайно попаднали в насипа на могилата.

Статията се състои от 12 стандартни страници текст и 3 табла.

10. „Понтийска група керамика с релефна украса от Елинистическата епоха” – Collegium Historicum I, 2011, 11-36.

В статията е анализирана група купи с релефна украса (мегарски чаши), която е регистрирана при обработката на материали от разкопки на северния бряг на полуостров Месамбрия. Те имат характерни технологични особености – изработени са от сива, фина глина, с тънко черно лаково покритие отвън и плътно отвътре. Формата на съдовете е подобна на фиала. Украсата е разнообразна – фигурална (таньорки, Ероси), растителна (акантови листа, бръшлян, лозови ластари). Езичестите листа са често използвани както като самостоятелен мотив, така и в комбинация с други декоративни мотиви. Купите от Месамбрия са открити извън контекста на първоначалното им депониране, но аналозиите с находки от други места (най-вече от Аполония) позволяват да се датират към втората четвърт – средата на 2 в.пр.Хр. Голямото количество на находките от Месамбрия, както им разнообразната украса, дават основание да се предположи, че те са произвеждани именно там

Статията се състои от 12 стандартни страници текст и 15 табла.

11. „A Pontic group of Hellenistic mouldmade bowls.” – in: Pottery, peoples and places: the late Hellenistic period, c. 200-50 BC between the Mediterranean

and the Black Sea, Sandbjerg Manor House, Denmark, 27-29 November 2008 (под печат).

Статията представя в разширен вариант на предишната (№ 10). Изследователите, публикували някои от находките най-често предполагат, че те са внесени отвън. Често срещано е мнението за пергамския им произход, което е несъстоятелно от гледна точка на това, че няма известни находки на подобни съдове от Пергам. Анализът на разпространението на находките показва, че те се откриват основно в Понтийския регион (Ахтопол, Аполония, Месамбрия, Одесос, Томи, Олбия, Чайка, Кара Тобе, Пантикапей, Мирмекион) или някои свързани с него области. По тази причина е най-вероятно те да са произвеждани именно в района на Черноморието. Обстоятелството, че находките са предимно от Северно- и Западночерноморската област може би се дължи в голяма степен на състоянието на проучванията и публикациите. На този етап като най-вероятен център производител се явява Месамбрия, където купите от въпросната група са 18 % от всички находки на такива съдове и 30 % от купите, открити при археологически разкопки.

Статията се състои от 15 стандартни страници текст и 16 фигури.

12. „*Hermes Psychopompos on the gravestones from the West Pontic area.*” – в: Богове, маски и хора. Acta Musei Varnaensis IX (под печат).

Статията е посветена на изображенията на Хермес Психопомпос, върху надгробни релефи от Древна Елада. Това е и най-често изобразявания митологичен персонаж в погребалното изкуство, въпреки ограниченото си използване най-вече през Класическата и Елинистическата епохи. Засвидетелствани са три типа отношение на Хермес към починалия – незаинтересовано, ръкувайки се с починалия или водейки го в подземния свят. Последният тип сцена е най-разпространен и именно негов вариант се среща върху два надгробни релефа от Западното

Черноморие. Тук Хермес води починалото момиче (Месамбрия) и момче (Калатис) държейки го за китката – жест който е подчертано собственически и освен с Хермес Психопомпос се свързва и със сцени на отвличане и женитба. Този жест се открива и върху още един паметник от Калатис, където са представени двама братя, починали заедно както подсказва епиграмата. Явно макар и редки, сцените, в които някой води някого върху елинистическите надгробни релефи се свързват с пътя в отвъдното. Върху надгробния паметник от Калатис с изображение на Хермес и момче има още един елемент, който може да отнесе до сферата на отвъдното. Това е лодката, която вероятно представя лодката на Харон.

Статията се състои от 6 стандартни страници текст и 3 фигури.

13. „*Images of the dead on Hellenistic funerary reliefs from Mesambria.*” – Proceedings of the Fourth International Congress on Black Sea Antiquities, Istanbul, 14-18 September 2009 (под печат).

Обект на статията са надгробните релефи от Месамбрия, които представляват най-многобройната група подобни паметници от района на Западното Черноморие. Анализирани са основните позиции на фигурите – седнала, права и възлегнала (пируваща). Жените са представени най-често седнали, което е характерно за омъжената жена. Забелязва се известна промяна в характера на атрибутите – кутия за бижута през 3 в.пр.Хр. и кошница през 2 в.пр.Хр., което подсказва известна промяна на акцента на представените добродетели от богатство към скромност. Към края на 3 в.пр.Хр. е подчертана и важността на семейните връзки, изразена с жеста на ръкуването. Това, впрочем, важи и за надгробните паметници на мъже. Мъжете са изобразявани по по-разнообразни начини. Представянето на седнал мъж с кантарос е рядко и трудно за интерпретация, но имайки предвид акцента в символиката на женските релефи от втората половина на 3 в.пр.Хр. може да се предположи, че по-скоро насочва към

благополучието на починалия. В началото на 2 в. пр. Хр. тези изображения са заменени с такива, които подсказват образоваността и философските интереси на мъртвия. В средата на века отново има промяна на акцента и темата е от кръга на херойските – „погребално угощение”. Наблюдават се две основни тенденции. Някои релефи са свързани с класическите традиции по отношение на пространственото разположение на фигурите, физическият контакт между тях, многолюдността на композициите и характерът на някои сцени (например гол младеж). Втората тенденция е свързана със съвременната елинистическа символика и се изразява в представянето на мъжете като образовани граждани, както и с другия популярен през периода мотив „Погребално угощение”. Очевидно старите традиции са свързани с жените, семейството и донякъде с младежите, докато новите тенденции, чрез които е представена индивидуалността и образоваността на починалия, както и по-високият му статус, за запазени за надгробните паметници на мъжете.

Статията се състои от 17 стандартни страници текст и 10 фигури.

14. *„Ями от ранната желязна епоха от обект Черна гора 1, Чирпанско.”* – в: Ями и ямни комплекси в Древна Тракия, София, 21 ноември 2009 (под печат).

В статията са разгледани ямите от Ранната Желязна епоха от обект Черна гора 1, където са проучени още ров от Ранната Бронзова епоха и ями от Късната Желязна епоха. Пространственият анализ показва разпределение на съоръженията в два сектора – южен (1) и северен (поне 27). Ямите в северния сектор са групирани по няколко вкопани едно в друго съоръжения, а отделните групи са разположени в две успоредни редици. Докато при ямата в южния сектор могат да се забележат ясни следи от преднамерено депониране, това не може да се предположи за тези в северния. Интерпретацията на обекта е проблематична и остава неясна

връзката му с предполагаемо селище на север от обекта. Преднамерено депониране има само при ямата в южния сектор, която е обособена и топографски и от гледна точка на морфологията си. При ямите в северната част на обекта преднамереност се долавя само в начина на тяхното разполагане. Вероятно отделните съоръжения са правени в сравнително кратък период от време, докато по-старите са били още видими. Проследяването на хронологията може да се направи само на базата на керамиката, която като цяло се поставя в първата фаза на ранната желязна епоха. Анализът на материалите от двете най-големи групи ями показва някои разлики в керамиката от двете основни съоръжения в тях (яма 13 и яма 14). От своя страна приликите между материалите от яма 14 и яма 18, което е вкопана в яма 13 подсказват известна хронологична разлика при създаването на тези две групи, а вероятно и на някои от останалите. Остава проблематичен въпросът дали ямите са свързани с една група хора, чиято керамика се променя или с различни групи хора, използващи малко по-различна керамика. Функцията на самите ями, както и характерът на обекта остават неясни. Възможно е съоръженията в северната част на обекта да са организирани около други съоръжения, от които не са запазени следи. Начинът на запълването им не подсказва някаква конкретна символика и вероятно те са свързани с някаква ежедневна дейност. При ямата в южната част на обекта има доста ясно символично депониране на предмети (хромел, прешлен за вретено и мазилки). Изборът на място, където има следи от по-древна дейност едва ли е случаен. Стремещът към приобщаване към миналото на самото място и неговите обитатели (предци) е важна характеристика на обществото от ранната желязна епоха в древна Тракия, както показват данните от редица обекти.

Статията се състои от 17 стандартни страници текст и 10 табла.

15. „След ‘щит, олтар и венец’. Традиции и промени в символиката на късноелинистическия надгробен релеф в Аполония Понтика.” – Collegium Historicum II (под печат).

В статията е публикуван фрагмент от надгробен релеф от Аполония, който макар и слабо запазен, е имал изключително оригинален дизайн. Стелата е оформена с архитектурна рамка, на която е представен фриз от гирлянди, окачени на говежди глави/черепи. Те са повторени в интервалите, редувайки се с театрални маски. Композицията е нетипична и представя херма, обърната с гръб към централната фигура – прав мъж. Може да се предположи наличието на поне още една фигура, която за съжаление е напълно унищожена. Характеристиките на паметника (форма, фриз, композиция) позволяват той да се датира към края на 2 – първата четвърт на 1 в.пр.Хр., което го прави е най-късният открит засега надгробен релеф от Аполония. Фризът недвусмислено насочва към сакралната сфера и намеква за специалните почести, с които е удостоен след смъртта си починалият. Възможно е маските да намекват за инициране на празник в чест на музите и покойника, но е твърде вероятно те да са знак и за това, че починалият е бил член на общество, свързано с театъра. Макар причината за тези почести да остава неизвестна (въпреки наличието на щит във фронтоната), може да се предположи, че в този период почестите, давани от държавата на загиналите за родината си аполонийци са достъпни и за членовете на различни общества, които вероятно са и техните инициатори.

Статията се състои от 18 стандартни страници текст и 7 фигури.

УЧЕБНИ ПОМАГАЛА

20. Раздел „Археология.” – в: Нашето минало. Учебно помагало за изучаване на културно-историческото-наследство (под печат)

- Урок 1: Какво е археологията?

Дефиниция за „археология“; кратка история на археологията (ранни приоритети - класификация, хронология; по-късно – култура и общество възгледи за развитието на обществото; археологически изследвания; методи (типология, стилев анализ, хронологични поредици, стратиграфия, антропология, количествени методи, природни науки, топография, научен подход, контекстуален подход); археологията и съвременното общество (иманяри, колекционери, псевдоархеолози, музеи, публична археология).

- Урок 2: Теренни археологически проучвания

Условия за извършването на археологически проучвания; издирване на археологически обекти (топоними, пътеписи, обхождане); недеструктивни проучвания (обходи, аерофотография, сателитни снимки, геофизични изследвания); археологически разкопки (характер, редовни и спасителни); методика на археологическите разкопки (сондажи, квадрати, сектори, квадранти); археологическа документация; инструменти.

- Урок 3: Определяне на времето в археологията

Периодизация (епохи); историческо датиране; хронология (определение); относителна хронология (стратиграфски метод, хронологични поредици, типология); абсолютна хронология (дендрохронология, радиовъглеродно датиране, археомагнетизъм, термолуминисцентен метод); затворен комплекс.

- Урок 4: Селищна система

Археологически обект; селищна система; видове селища (уседнали и подвижни общности; разположение на селищата, останки, съоръжения); жилища (материал, план, размери; организация и статус на обитателите; структури и инвентар).

- Урок 5: Свещени места и ритуали

Религия и ритуал; проблеми на интерпретацията; място на извършване на ритуалите; светилища; погребални обичаи; начини на третиране на тялото; гробни съоръжения; маркиране на гробните съоръжения; гробни дарове и лични вещи; статус на починалия; изследвания на антрополози (пол, възраст, травми); изследвания на диета и датиране.

- Урок 6: Находката

Характер на материалните останки; етапи на използването на предметите; видове артефакти; материал; обмен и контакти (видове); обработка и изследване на артефактите; инструменти – типология, клъстърен анализ; трасология, археозоология, археоботаника, физикохимични изследвания за установяване на произход; находка; масов материал.

Общ обем 55 стандартни страници.

Забележка: В резюметата не са включени публикациите № 5, тъй като е автореферат на дисертацията ми, от № 16 до № 19, тъй като са рецензии и отзиви, от № 21 до № 28 тъй като представляват първични публикации на резултати от археологически проучвания и № 29 тъй като е статия в енциклопедия.